

dr hab. Evelina Kristanova, prof. Uniwersytetu SWPS

Warszawa 15.12.2024

Instytut Nauk Społecznych

Katedra Dziennikarstwa i Komunikacji Społecznej

Uniwersytet SWPS w Warszawie

Recenzja osiągnięć naukowych ks. dra Dariusza Rasia

w postępowaniu o nadanie stopnia naukowego doktora habilitowanego w zakresie nauk o komunikacji społecznej i mediach ze wskazaniem osiągnięcia – **monografii naukowej pt. *Prasa. Historia. Jakość. Studium metodologiczno-badawcze na temat publikacji prasowych wokół ołtarza Wita Stwosza w XIX, XX i XXI wieku***, Kraków: Petrus 2024.

Przedstawiona mi do recenzji obszerna książka ks. dr. Dariusza Rasia zatytułowana *Prasa. Historia. Jakość. Studium metodologiczno-badawcze na temat publikacji prasowych wokół ołtarza Wita Stwosza w XIX, XX i XXI wieku* liczy 461 stron. Jej przejrzysta, przemyślana i logiczna struktura świadczy nie tylko o dobrej znajomości poruszanej problematyki ale także o historycznych i prasoznawczych zainteresowaniach Autora. Oryginalna w pomyśle monografia ma bezwzględnie charakter interdyscyplinarny, gdyż łączy istotne źródło informacji jakie od wieków stanowi prasa z przekazem kultury, religii, sztuki i języka.

Opracowanie wpisuje się także zauważalnie w obecny na gruncie medioznawstwa trend do uznawania jako medium wytworów dziedzictwa kulturowego np. muzeów czy zabytków. Przykładem mogą być zainteresowania badawcze Roberta Kotowskiego, Jerzego Jastrzębskiego, Marty Wójcickiej oraz Marcina Zaborskiego. W ostatnich kilkudziesięciu latach można zaobserwować „twórcze podejście do funkcji komunikacyjnej muzeum” na przykładzie Muzeum Powstania Warszawskiego, Muzeum Fryderyka Chopina czy Muzeum Dom Rodzinny Ojca Świętego Jana Pawła II, Muzeum Żydowskiego w Wilnie, Muzeum Getta Ryskiego i Holokaustu na Łotwie, Estońskiego Muzeum Żydowskiego w Tallinie, Yad Vashem Institute¹.

¹ D. Raś, *Muzeum wielu narracji*, Ząbki-Wadowice 2017, s. 7; M. Zaborski, *Ofiary czy bohaterowie? Dzieci w narracji wystawy o Holokauście w Muzeum Żydowskim w Wilnie*, „Kultura i Społeczeństwo” 2022, 1(66), s. 101–

Sylwetka naukowa Habilitanta

Ks. dr Dariusz Raś pracuje obecnie na stanowisku adiunkta na Uniwersytecie Papieskim Jana Pawła II w Krakowie na Wydziale Nauk o Komunikacji. Ukończył dwa licencjaty. Jeden w zakresie teologii/bioetyki w 1998 r. na Wydziale Teologicznym Papieskiej Akademii Teologicznej w Krakowie, a drugi w zakresie instytucjonalnej komunikacji społecznej w 2001 r. na Papieskim Uniwersytecie Świętego Krzyża w Rzymie. W 1994 r. uzyskał tytuł magistra teologii na Wydziale Teologicznym Papieskiej Akademii Teologicznej w Krakowie. Doktorat z teologii obronił na podstawie pracy pt. *La visione della globalizzazione solidale di Giovanni Paolo II: una strategia di comunicazione* w 2004 r. na Papieskim Uniwersytecie Świętego Krzyża w Rzymie .

Habilitant posiada bogate doświadczenie pracy w mediach m.in. w redakcji „Gościa Niedzielnego” (2001-2003) – edycja ogólnopolska, jako korespondent w Rzymie, współpracownik pisma kurii bielsko-żywieckiej „Apropos kultury i sportu” (2001-2002). W latach 2004-2005 pełnił funkcję dyrektora Radia Plus Kraków. Kierował także produkcją oraz opracowywał scenariusze filmów dokumentalnych („Lekarz”, 2015 rok; „Sekretarz”, 2016). Sprawował jednocześnie funkcję sekretarza Kardynała Metropolity Krakowskiego Stanisława Dziwisza w Kurii Metropolitalnej w latach 2005-2011. Opiekował się również instytucją kultury wpisaną w rejestr Małopolskiego Urzędu Marszałkowskiego Województwa Małopolskiego – Muzeum Dom Rodzinny Jana Pawła II w Wadowicach (2012-2015). Warto wspomnieć w tym miejscu o pełnionej przez ks. Rasia funkcji konsultanta naukowego katalogu wystawy organizowanej w siedzibie UNESCO w Paryżu (katalog wydano w czterech językach dla agendy ONZ). Od 2011 roku jest proboszczem-archiprezbiterem parafii pw. Wniebowzięcia Najświętszej Maryi Panny w Krakowie (parafia Mariacka). Wykształcenie Habilitanta, jak też sprawowane przez niego kierownicze stanowiska oraz obycie międzynarodowe świadczą o wszechstronnych uzdolnieniach.

Intensywna aktywność naukowa ks. dr. Rasia w dyscyplinie nauki o komunikacji społecznej i mediach realizowana była w czterech obszarach tematycznych: infoetyka i kompetencje etyczne, komunikacja dziedzictwa kulturowego, bohaterowie prasy krakowskiej oraz dziennikarstwo jakościowe (wykaz publikacji w Autoreferacie). Wiązała się ona także

121; tenże, *Twarze cierpienia. Dzieci w linii narracyjnej Muzeum Getta Ryskiego i Holokaustu na Łotwie*, „Społeczeństwo – Edukacja – Język” 2022, 16, s. 269–282; tenże, *Przerwane życie. Dzieci w linii narracyjnej Estońskiego Muzeum Żydowskiego w Tallinie*, „Świat Idei i Polityki” 2023, 22(1), s. 106–123; tenże, *Children and the politics of memory: Analysis of the museum narrative at the Yad Vashem Institute*, „Athenaeum. Polskie Studia Politologiczne” 2023, 80(4), s. 60–79.

zgodnie z wymogami ustawowymi z działalnością i współpracą międzynarodową oraz zespołową. Należy zauważyć, że zainteresowania badawcze Habilitanta są niezwykle szerokie i zdecydowanie sprzyjają rozwiązywaniu problemów interdyscyplinarnych. Dotyczą zarówno aspektów historycznych i kulturowych, jak też współczesnych związanych z dziennikarstwem etycznymi i jakościowym. Historyczna perspektywa badawcza w połączeniu ze zrozumieniem zagadnień nowoczesnych mediów i komunikacji, pozwala na całościowe ujęcie podejmowanych tematów, co wyraźnie zaznacza się w licznych publikacjach Rasia. Jego wnioski i konstatacje naukowe są nie tylko dojrzałe ale zarazem pogłębione i nowatorskie. W pokaźnym, zróżnicowanym i interdyscyplinarnym dorobku (liczącym 6 książek oraz ponad 60 artykułów) obecne są również opracowania o charakterze popularnonaukowym i popularyzacyjnym o zasięgu międzynarodowym. Autor wypowiada się w języku polskim, angielskim i niemieckim. Książd doktor jest jednocześnie praktykiem w obszarze komunikowania dziedzictwa, gdyż uczestniczył niejednokrotnie w organizacji zbiorów kultury oraz konserwacji artefaktów i budynków. Brał także udział w redagowaniu przewodników i katalogów wystaw.

Istotny jest także fakt, że doświadczenia i wiedza w obszarze infoetyki i kompetencji etycznych pomocne są w praktyce dydaktycznej oraz społeczno-gospodarczej Habilitanta. Aktywność naukowa w obszarze komunikacji kultury (w tym dziedzictwa kulturowego) wynika natomiast często z doświadczenia kierowania licznymi projektami z zakresu ochrony i konserwacji zabytków oraz kierowaniem instytucją kultury. Raś kierował poza tym czterema projektami. W praktyce badawczej Autor definiuje komunikację dziedzictwa jako interakcję społeczną (interpersonalizm i dialog). Wyznaje też podejście tożsamościowe. W obszarze badań prasoznawczych stawia sobie za cel nie tylko konfrontowanie źródeł prasowych o wybranych osobach z bogatym, lokalnym dziedzictwem kulturowym Krakowa ale także wydobywa od zapomnienia mniej znanych zasłużonych. Warto zauważyć w tym miejscu publikacje o Ferdynandzie Machayu jako organizatorze-publicyście prasowym oraz „bohaterze debat i narracji prasowych Krakowa”. Jego postać stała się jednocześnie inspiracją do poszukiwań i analiz biograficznych. Raś podejmował również w swoich publikacjach problematykę żydowską na łamach prasy krakowskiej w II RP. Przedstawiony wyżej dorobek oceniam bardzo wysoko pod względem merytorycznym i interdyscyplinarnym.

W ramach osiągnięć dydaktycznych Habilitanta mieszczą się m.in. nagrody rektorskie, pełnienie funkcji promotora pomocniczego w nagrodzonej przez Polskie Towarzystwo Komunikacji Społecznej rozprawy doktorskiej z zakresu nauk o komunikacji społecznej

i mediach (2022) czy udział członkowski w Komitecie Okręgowym w Województwie Małopolskim Olimpiady Wiedzy o Mediach. Od 2023 r. ks. Raś jest członkiem komisji organizacyjnej w Book Trailer Film Festival – międzynarodowym konkursie upowszechniającym czytelnictwo wśród młodzieży oraz w inicjatywie Cała Polska Czyta Dzieciom. Festival organizowano m.in. w Bułgarii, Chorwacji, Hiszpanii, Polsce, Rumunii i Włoszech.

W ostatnich dziesięciu latach w Instytucie Dziennikarstwa, Mediów i Komunikacji Społecznej UPJPII w Krakowie na kierunkach: Dziennikarstwo i komunikacja społeczna, Digital media– kreatywność, analiza, zarządzanie oraz Komunikowanie promocyjno-wizerunkowe – reklama, branding, public relations Ksiądz doktor prowadził następujące zajęcia: Historia mediów, Historia mediów w Polsce i w świecie, Główne nurty kultury współczesnej, Główne nurty kultury XX i XXI wieku, Duchowe dziedzictwo chrześcijaństwa, Seminarium licencjackie, Proseminarium i seminarium magisterskie. Ponadto w latach 2010–2024 był promotorem 147 prac licencjackich oraz 83 prac magisterskich oraz recenzentem 48 prac licencjackich i 13 prac magisterskich. Wśród licznych otrzymanych nagród w różnej działalności społecznej Rasia warto odnotować chociażby „Nagrodę im. Klemensa Bąkowskiego za zasługi w pracy naukowej i działania na rzecz Krakowa (Medal Klemensa Bąkowskiego)” Towarzystwo Miłośników Historii i Zabytków Krakowa (28.03.2023 czy „Europejską Nagrodę Dziedzictwa / Nagroda Europa Nostra 2023 za konserwację ołtarza Wita Stwosza” przyznaną przez Komisję Europejską i Europa Nostra (7.09.2023).

Habilitanta sprawował liczne funkcje w organizacjach. Były to członkostwo m.in. w Radzie Muzeum Dom Rodzinny Ojca Świętego Jana Pawła II w Wadowicach (2011-2019), w Centrum Jana Pawła II w Krakowie (2012-2019), w Sekcji Nauki Towarzystwa Miłośników Historii i Zabytków Krakowa (2021-), w Stowarzyszeniu SIEMACHA – Organizacji Pozarządowej Wspierającej Dzieci i Młodzież w Krakowie (2022-), w Europa Nostra (2023-), od 2024 r. w Zespole ds. Niematerialnego Dziedzictwa Krakowa oraz w Radzie Muzeum Historycznego Miasta Krakowa. Od 2022 roku ks. Raś jest również konsultantem ds. komunikacji w Engel Management Services Ltd. Był również kapłanem podczas Mistrzostw Europy w Polsce – EURO 2012, a obecnie jest kapłanem środowisk sportowych klubu MKS Cracovia SSA, ludzi rzemiosła w Archidiecezji Krakowskiej i Towarzystwa Strzeleckiego Bractwo Kurkowe w Krakowie. Podsumowując aktywność naukową, medialną i organizacyjną Habilitanta należy stwierdzić, że przedstawia się ona imponująco.

Ocena osiągnięcia

Powody napisania monografii naukowej pt. *Prasa. Historia. Jakość. Studium metodologiczno-badawcze na temat publikacji prasowych wokół ołtarza Wita Stwosza w XIX, XX i XXI wieku* były liczne i zasadne. Habilitant podaje je w autoreferacie. Wśród nich znalazł się m.in. brak badań w zakresie mediatyczności dziedzictwa kulturowego, a w szczególności dotyczących ołtarza Wita Stwosza „jako unikalnego obiektu” w kontekście jego kompleksowych czterech konserwacji. Autor zaznaczył je w podtytule książki, gdyż chronologia obejmuje jedną konserwację w XIX wieku, dwie w XX wieku oraz kolejną w naszej współczesności. Opracowanie dotyczy 155 lat, gdyż wzięto pod uwagę przekazy prasowe opublikowane w latach 1867-2022. Interesująco sformułowane tytuł i podtytuł książki w pełni odpowiadają jej zawartości oraz zapowiadają własny projekt badawczy.

W spisie treści Autor książki zachował zasadę, którą cytuje we wstępie: „Nie same liczby gwarantują jakość, lecz ich odpowiednie proporcje” (Raś 2024, s. 10). Dowodzą tego układ i objętość rozdziałów, które są nie tylko przemyślane ale też proporcjonalne względem siebie. *Słowo od autora* wprowadza nas natomiast w osobisty klimat i powody napisania książki.

Ks. Raś dokładnie uzasadnia podjętą przez siebie problematykę badawczą, pisząc: „Mediatyczność kościoła Mariackiego i ołtarza Wita Stwosza – której odkrycie w przekazach prasowych stanowiło jedno z osiągnięć naukowych tej monografii – nie była dotychczas przedmiotem żadnych analiz medioznawczych w dyscyplinie nauki o komunikacji społecznej i mediach. Natomiast sam ołtarz mariacki jest szeroko reprezentowany w monografiach naukowych i popularnych pracach z dyscyplin takich jak: historia, sztuki plastyczne i konserwacja dzieł sztuki, nauki o kulturze i religii oraz nauki o sztuce. Dodatkowo, posiada bogaty własny prasorys i mediorys, co wskazuje na ugruntowaną pozycję w komunikacji społecznej. Ta mediatyczność ołtarza stwoszowskiego motywuje do przebadania jego obecności w wielkich zasobach: kronikarskich, legendarium, prasowych, filmowych i innych” (Autoreferat, s. 23). W książce czytamy natomiast: „Mediatyczność obiektu dziedzictwa można „zaobserwować i potwierdzić” dopiero w dłuższej perspektywie, *ex post*, nie jest to możliwe w trakcie jednego sezonu czy jednej wystawy” (Raś 2024, s. 11). Odpowiedzi na zadane pytania badawcze, niekiedy zaskakiwały. Habilitant stwierdza bowiem: „Odkryciem była nie tyle sama liczba wystąpień czy cytatów kulturowych dotyczących ołtarza, ale ich różnorodność, niepowtarzalność stylów ujęcia i kontekstu. Przykładowo, można wspomnieć choćby dokumenty Rady Miejskiej Krakowa, [...] powieść Antoniny Domańskiej (1913) i film

Sylwestra Chęcińskiego z 1961 r. pod tym samym tytułem *Historia żółtej cieżemki*” (Autoreferat, s. 23). Wybór tematu uzasadnia również zgromadzenie i przeanalizowanie rozproszonych źródeł prasowych o dziejach ołtarza. Zamierzeniem badacza było ich uporządkowanie oraz całościowe odtworzenie „wydarzeń, osób-bohaterów [...] oraz wartości, wokół których budowano relacje społeczne w odniesieniu do dzieła sztuki i obiektu kultu” (Autoreferat, s. 10). Odtworzona pamięć historyczna pozwoliła na kompleksową analizę dziejów ołtarza przy podejściu, że „samo dziedzictwo kulturowe jest formą komunikacji” (tamże, s. 9). Powodem stała się także rzetelność oraz dociekliwość na temat „braków i nieścisłości w analizowanych informacjach” prasowych i historycznych. Raś stwierdził bowiem: „Niedostatki w prasie czyniły niepełnym, a czasami wręcz karykaturalnym, obraz dotyczący wydarzeń, osób i wartości” (tamże, s. 10).

Autor dostrzegł jednocześnie potrzebę kontynuacji badań nad dziennikarstwem jakościowym w aspekcie tworzenia użytecznych i uniwersalnych narzędzi. Przyczyniło się to do opracowania i walidacji autorskiego modelu oceny i pomiaru jakości materiałów prasowych tzw. TULIP (*Test on Usability, Linguistic, Information and Publicity*). Istotne jest, że to narzędzie opracowano z myślą o możliwości jego aplikacji w ocenie tekstów prasowych o różnorodnej tematyce, niezależnie od czasu ich publikacji. Porównywalność modelu na przestrzeni lat miała zapewnić cykliczna reprezentacja wydarzeń. Za takie wydarzenie słusznie uznano troskę społeczności o światowej rangi dziedzictwo kulturowe.

Ołtarz mariacki – obiekt kultu i kultury w połączeniu ze źródłami prasowymi o nim oraz rozważaniami na temat jakości dziennikarskiej przekazów przyczyniły się do powstania oryginalnego dzieła o charakterze interdyscyplinarnym. Wymienione wyżej motywy badań nie budzą żadnych zastrzeżeń a raczej w pełni uzasadniają podjęcie problematyki. Wreszcie praktycznym powodem skupienia uwagi na wybranych zagadnieniach było także bezpośrednie uczestnictwo ks. dr. Rasia w kierowaniu kompleksową konserwacją retabulum Wita Stwosza w latach 2015-2021.

W celu napisania dysertacji habilitacyjnej zgromadzono pokaźny materiał źródłowy liczący 250 artykułów z lat 1867-2015. Uzyskano go na podstawie analizy zawartości 16. wyselekcjonowanych krakowskich tytułów prasowych oraz dodatków krakowskich w prasie ogólnopolskiej, co stanowi reprezentatywną próbę badawczą. Szczegółowa tematyka dotyczyła restauracji ołtarza w latach 1867–1871, 1932–1933, 1946–1949 i 2015-2021. Wzięto pod uwagę także okres wojny, kwestię grabieży i wywiezienia ołtarza w latach 1939–1945, jego

powrotu do Krakowa w 1946 r., wystawy na Wawelu 1949–1957, powrót ołtarza w 1957 r. z Wawelu do kościoła Mariackiego. W materiałach prasowych znalazł się także cykl różnorodnych wydarzeń z II połowy XX wieku (tzw. Varia). Uzupełniający materiał badawczy miał charakter zróżnicowany, gdyż uwzględniono w nim szeroko pojęte teksty kultury (literackie, audiowizualne, audialne i wirtualne) oraz bogatą polską i zagraniczną literaturę przedmiotu. Pod względem formy były to materiały archiwalne, książki, artykuły, źródła kronikarskie, przewodniki po Krakowie, opowieści, bajki, legendy, wiersze, obrazy. Nie zabrakło też popularnej ikonografii, rzeźby, architektury, filmów, sztuk teatralnych, utworów muzycznych, audycji radiowych i telewizyjnych, gier komputerowych czy hipertekstów. Wyraźna pasja problematyką kazała badaczowi uwzględnić niemal każdy przejaw działalności człowieka dotyczący ołtarza mariackiego. Jak skonstatował, w lokalnej prasie krakowskiej zaczęto pisać o metodach konserwatorskich interwencji podczas dwóch pierwszych konserwacji ołtarza Wita Stwosza.

Podczas analizy Raś stwierdził również niekompletność w informacjach prasowych dotyczących losów ołtarza. Czytamy bowiem: „Znamienny okazał się brak jakichkolwiek publikacji prasowych dotyczących ukrycia retabulum przed wojną w 1939 r.”, a „po dużym medialnym zainteresowaniu konserwacją i powrotem retabulum do mariackiej fary, nastąpił w prasie czas «rozproszonego zainteresowania» ołtarzem” (Autoreferat, s. 12). Publicyści nie relacjonowali osobno wydarzeń, lecz poddawali retrospekcji wszystkie poprzednie historie. Zabrakło zainteresowania prasowego dwoma konserwacjami ołtarza Stwosza w latach 1982–1983 oraz w 1999 r. Zmiana w przekazie prasowym nastąpiła dopiero podczas kompleksowej jego restauracji w latach 2015-2021, którą odnotowywano najczęściej. Autor na podstawie analizy przekazów prasowych prześledził trwającą ponad 150 lat „ewolucję zmian” w sposobie konstruowania i dostarczania informacji. Za oceną materiałów prasowych od pierwszej kompleksowej konserwacji ołtarza w latach 1867-1870 przemawiała, jak pisał, przypadająca w tym czasie cezura początku rozkwitu prasy krakowskiej. Jak podkreślił Autor, rozwój sztuki konserwatorskiej zbiegł się z intensywnym rozwojem prasy w połowie XIX wieku (Raś, 2024, s. 39). Słusznie wyodrębniono w opisie trzy wątki narracyjne: zdarzeń, osób i wartości. Odtworzono je na tle dziejów życia społecznego i kulturalnego Krakowa. W dyskursie odniesiono się wyraźnie do wartości religijnych.

Głównym celem pracy było przeprowadzenie kompleksowego studium metodologiczno–badawczego komunikacji społecznej ze szczególnym uwzględnieniem komunikacji prasowej wydarzeń wokół ołtarza Wita Stwosza w Krakowie w latach 1867–2022.

Zrealizowano go poprzez trzy cele szczegółowe oraz odpowiadające im hipotezy badawcze (H1–H8). Pierwszy cel szczegółowy (C1) stanowiło potwierdzenie mediatyczności ołtarza Wita Stwosza na tle różnych zjawisk medialnych. Ks. Raś zrealizował go poprawnie za pomocą przeglądu różnych rodzajów aktywności mediów tradycyjnych i nowych. Drugi cel szczegółowy (C2) sformułowano jako systematykę świadectw prasowych oraz wyodrębnienie w nich wiodących osi narracyjnych dla wieloaspektowej analizy reprezentacji prasowej w kontekście historii ołtarza mariackiego. W wyniku solidnie przeprowadzonych badań wyodrębniono tzw. główne osie informacyjne, przedstawiono opis w kontekście wierności prezentacji historii ołtarza na podstawie narracji prasowych w lokalnym środowisku miasta Krakowa. Opracowanie narzędzia pomiaru jakości treści prasowych i demonstracja zastosowania tego narzędzia w ocenie artykułów na temat ołtarza Wita Stwosza to trzeci cel szczegółowy.

Przeprowadzona w pracy analiza prasoznawcza jest dogłębna i niezwykle rzetelna. Raś porównał także we właściwy sposób przekazy prasowe ze źródłami historycznymi. Posłużył się następującymi metodami naukowymi: analizą zawartości mediów, opisową (historyczną), porównawczą, jakościową i ilościową analizą treści, jak też metodami charakterystycznymi dla innych dyscyplin nauk społecznych (np. nauk o zarządzaniu i jakości). Niezwykle pomocne stały się także metoda analizy treści, metoda analizy i krytyki piśmiennictwa oraz metody statystyczna i ekspercka. Autor wykazał się w tym interdyscyplinarnością metodologiczną. Zabrakło jedynie metody analizy zawartości prasy omówionej przez Walerego Pisarka, o której warto byłoby wspomnieć i zacytować przynajmniej raz w przypisie, jak też w bibliografii.

Habilitant poprawnie sformułował główną hipotezę w pracy, zapytując: Czy media w historii lokalnej społeczności – a w szczególności prasa lokalna Krakowa – wnoszą odkrywcze informacje o zdarzeniach, osobach i wartościach, towarzysząc konserwacjom i wydarzeniom przełomowym z obszaru dziedzictwa ołtarza stwoszowskiego? Zastanawiał się jednocześnie czy prasa dotycząca tego zakresu tematycznego, a obejmująca kilkanaście ostatnich dekad, może stanowić bazę badawczą odpowiednią do rozważań nad jakością treści? Pytania badawcze w znacznej mierze odnosiły się do „oryginalności badań nad mediami lokalnymi, komunikowaniem wizualnym, genealogią dziennikarstwa, a w efekcie zmierzały do holistycznego ujęcia problemu jakości przekazu w tematyce dziedzictwa kulturowego” (Autoreferat, s. 22). Stwierdził także, że ołtarz Wita Stwosza odznacza się niezmienną od ponad 150 lat mediatycznością.

Docenić należy w opracowaniu zdefiniowanie przez Habilitanta 16. kryteriów oceny jakości przekazów prasowych oraz ich pogrupowanie w czterech kategoriach: informacyjności, języka prasowego, użyteczności oraz sposobu upublicznienia. Autor przedstawił także metodykę walidacji modelu TULIP. Statystycznej weryfikacji – na podstawie ocen dokonanych przez dwóch niezależnych ekspertów na bazie narzędzia TULIP – dokonano ostatecznie w rozdziale 9. na bazie statystycznej analizy korelacji. Wyniki przeprowadzonej analizy dowiodły występowanie współzależności – im bliższy nam rok opublikowania, tym wyższa ocena jakości.

W monografii zaprezentowano *sacrum* w kontekście *profanum*, jak też wartości dziedzictwa kulturowego w lokalnym kontekście. Piękno sztuki doceniono w procesie badawczym i konserwatorskim. W rezultacie przeprowadzonej analizy powstało dojrzałe dzieło świadczące o znacznych kompetencjach naukowych ks. dr. Rasia. Autor w doskonały sposób opanował, posegregował i przeanalizował zgromadzony różnorodny materiał prasowy pochodzący z różnych okresów chronologicznych dotyczący ołtarza Wita Stwosza.

Warto przedstawić tezy występujące w poszczególnych częściach i rozdziałach monografii. W pierwszej części zatytułowanej *Prasa*, poznajemy liczne nazwiska związane z historią sztuki i konserwacją zabytków. Czytamy m.in.: „Samo badanie prasowej percepcji ołtarza jako składowego elementu historycznego centrum miasta Krakowa i części światowego dziedzictwa, jest samo w sobie próbą wpisania się w rozważania o nośnikach tożsamości. W tym przypadku cele i motywy tej monografii są zgodne z perspektywą doktryny UNESCO” (Raś 2024, s. 41). Habilitant słusznie skupił się na prasie jako pierwszym i długowiecznym środkiem społecznego przekazu, na łamach którego od II połowy XIX wieku obecna była narracja o dziedzictwie kultury – ołtarzu Wita Stwosza. Była ona, jak pisał, „uprzywilejowanym nośnikiem treści [...] zwłaszcza tam, gdzie jej funkcjonowanie oparte było o lokalne tytuły dzienników, tygodników czy tytuły prasy specjalistycznej” (Raś 2024, s. 42).

W dalszej części książki, Raś ponownie uzasadnił wybór tematu: „Pentaptyk mariacki – biorąc pod uwagę teorię *znaku pamięci* Riegla czyli historii, sztuki, wierzeń – podlega każdorazowej reinterpretacji wedle wrażliwości różnych odbiorców następujących po sobie pokoleń. Badania wokół dziedzictwa ołtarzowego nie powinny być prowadzone jedynie przez teologów czy znawców sztuki (historyków, teoretyków malarstwa i rzeźby, konserwatorów i restauratorów), ale również przez specjalistów z innych dziedzin, dyscyplin i subdyscyplin” (tamże, s. 42). Autor biegle porusza się po materiale źródłowym, przytaczając liczne cytaty a starannie przygotowany aparat naukowy świadczy o jego erudycji.

Istotny merytorycznie rozdział drugi w tej samej części zatytułowany został *Złożoność metodologiczna badań artykułów prasowych*. Rozważania rozpoczęto od przytoczenia definicji prasy. W tym miejscu zasugerowałabym porównanie jej również z definicją obecną w najnowszym *Leksykonie terminów medialnych* pod redakcją Kazimierza Wolnego-Zmorzyńskiego i in. (Toruń 2024, t. 1-2). Następnie dokonano przeglądu metod badawczych stosowanych w medioznawstwie. W podrozdziale 2.2 szczegółowo omówiono cele i przyjęte hipotezy badawcze, o których wspomniałam wyżej. Autor wyjaśnił też ponownie długą cezurę czasową, którą wyznaczyły rok ukazania się w krakowskim „Czasie” inicjalnych relacji prasowych na temat pierwszej wielkiej restauracji stwoszowskiego retabulum oraz rok zakończenia procesu wieloletniej komunikacji wokół najnowszej konserwacji. Opracowanie wymagało analizy historycznej, analizy treści jakościowej i ilościowej, jak też analizy wielokryterialnej i statystycznej. Oryginalność badań, jak zaznaczył Raś, polegała na zrelacjonowaniu prasowej historii mariackiego dzieła Stwosza. Chodziło jednocześnie o przedstawienie odmiennego od powszechnie znanego w książkach i opracowaniach historycznych ujęcia jego dziejów. Habilitant wy dobył na światło dzienne także mało znane dotychczas szczegóły historyczne. Chciał odpowiedzieć na następujące pytania: czy media w historii lokalnej społeczności – a w szczególności prasa lokalna Krakowa – wnoszą odkrywcze informacje o zdarzeniach, osobach i wartościach, towarzysząc konserwacjom i wydarzeniom przełomowym z obszaru dziedzictwa retabulum stwoszowskiego? Czy prasa dotycząca tego zakresu tematycznego, a obejmująca kilkanaście ostatnich dekad, może stanowić bazę badawczą odpowiednią do rozważań nad jakością treści w historii? Jakie historyczne fakty prezentowane są przez prasę wydawaną w różnych realiach społeczno-politycznych? Czy wiek materiału prasowego wpływa na sposób reprezentacji bohaterów i wartości oraz na ocenę jakości?

Kolejne hipotezy szczegółowe brzmiały następująco: Czy ekspercka ocena jakości materiałów prasowych jest zależna od parametrów tekstu? Czy kryteria jakości wskazane przez ekspertów jako najważniejsze mają największy wpływ na finalną ocenę jakości materiałów prasowych? Czy model jest obiektywny z punktu widzenia procedury oceny jakości materiałów prasowych? Wyniki badań zaprezentowane w książce stanowią przykład możliwości wykorzystania tematu dziedzictwa (zarówno kulturowego, jak i prasowego) w dziedzinie innej niż historia czy historia mediów. Głównym zamierzeniem Badacza było dokonanie szczegółowej analizy prasy lokalnej w celu ustalenia historycznych faktów związanych z konserwacją, wywiezieniem czy powrotem pentaptyku mariackiego. W podrozdziale 2.5

przedstawiono kontekst badań nad jakością materiałów prasowych, co miało stanowić kontynuację i dodanie wartości do polskiego oraz międzynarodowego dorobku w zakresie szeroko pojmowanego dziennikarstwa jakościowego (zob. Hofman 2017). Rozgraniczono przy tym fachowo ocenę jakości dziennikarskiego działania od oceny jakości dziennikarskiego produktu (Meier 2022). Celem Autora książki, jak zastrzegł, nie było odniesienie do metod ewaluacji dziennikarskich działań ani też kompetencji i profesjonalizmu dziennikarza. Skoncentrował się jedynie na metodach, modelach i schematach oceny jakości szeroko rozumianej informacji (IQ, ang. information quality), które zostały opisane w literaturze zagranicznej. Motywacją poszukiwań stała się potrzeba opracowania nowego sposobu pomiaru jakości przekazów prasowych. Ambicją Habilitanta było znalezienie narzędzia, które miało zapewnić nie tylko kompletność i obiektywność oceny, ale także łatwą aplikowalność i prostotę interpretacji wyników. Narzędzie to miało być zautomatyzowane i miało zapewnić wiarygodną ocenę jakości tekstu bez potrzeby jego czytania.

Druga najobszerniejsza część pracy zatytułowana *Historia* podzielona została na rozdziały od 4 do 6. W rozdziale czwartym *Prasowa czasoprzestrzeń zdarzeń* zidentyfikowano ważne zdarzenia ołtarzowe i ich chronologię w ekspozycji prasy krakowskiej. Źródła prasowe, jak stwierdził badacz, pozwoliły na bardziej szczegółowe wyjaśnienie procesu historycznego i „aury występującej dookoła ołtarzowych dzieł najnowszych”. Przekazy historyczne konserwacji nie pokrywały się całkowicie z opisami prasowymi. Za najważniejsze, kluczowe wydarzenia prasowe uznano cztery kompleksowe konserwacje oraz dwa zdarzenia o losach ołtarza w czasie wojny. Były to odnalezienie i przekazanie ołtarza do Krakowa przez wojskowych Amerykanów w 1946 r. oraz ostateczny powrót dzieła Wita Stwosza do murów kościoła Mariackiego w 1957 r. Na relacje prasowe widoczny wpływ miały warunki polityczne, natomiast w opiniach prasowych istotna była kontrolna funkcja prasy. Historyczna analiza prasy wykazała identyfikację najważniejszych osób w wątkach stwoszowskich, często nie byli oni powszechnie znani. W tej części Autor przypomniał ciekawostki związane z podjętym tematem, czego przykładem może być film w reżyserii S. Chęcińskiego z 1962 r. zrealizowany na podstawie powieści A. Domańskiej pt. „Historia żółtej cizemki” (1913 r.). Zwrócono także uwagę na sposoby popularyzacji retabulum, czy starania o umiędzynarodowienie problematyki w prasie.

Po każdym podrozdziale zamieszczone zostały pogłębione wnioski wynikające z przeprowadzonej analizy. Opracowanie części *Historia* świadczy także o dobrej znajomości przez Rasia spraw dotyczących konserwacji zabytku, orientuje znakomicie w nazwiskach

„bohaterów narracji” (nie tylko Wicie Stwoszu ale także Karolu Estreicherze juniorze, bohaterze zbiorowym, fotografach polptyku) oraz koryguje nieścisłości historyczne. Interesujące określenia Wita Stwosza prezentuje tabela 5.2: „dzielny malarz”, „mistrz”, „echo swej epoki”, „Szwab”, „egocentryk” i in. Ostatecznie Habilitant stwierdził: „Prezentowana dyskusja, dotycząca opowieści i sporów wokół osoby Wita Stwosza, jest co prawda bardzo atrakcyjna dla odbiorcy, ale najczęściej nieopierająca się na prawdziwych opracowaniach” (Raś 2024, s. 157).

Relacjonując przekazy prasowe, Książd doktor omawia je z punktu widzenia znawcy. Uwzględnia najważniejsze krakowskie tytuły prasowe, jak „Czas”, „Przekrój”, „Echo Krakowa” czy „Tygodnik Powszechny”. Stosuje też liczne i właściwie dobrane cytaty. Analizuje i porównuje przekazy prasowe np. mit „Wita Stwosza Polaka” (s. 154-155), nadmienia o stereotypowym podejściu dziennikarskim w prasie (s. 188) czy niskiej reprezentacji kobiet w korpusie prasowym. Pisząc o wartościach Autor rozpoczyna podrozdział 6 od definicji i przypomnienia najważniejszych nazwisk badaczy zagadnienia, a następnie przechodzi do meritum wartości religijnych, estetycznych, kulturowych, naukowych, materialnych i in. Świadczy to nie tylko o zrozumieniu tematyki ale także o bardzo wnikliwych rozważaniach. Część *Historia* przynosi zatem ogrom szczegółowej wiedzy. Badacz okiem historyka wykazuje pieczołowitość i dokładność w wyjaśnianiu faktów.

Rozważania w trzeciej i zarazem ostatniej części pt. *Jakość* Raś rozpoczął od definicji „jakości” na podstawie wypowiedzi starożytnych pisarzy, Biblii i autorów współczesnych. W dalszej kolejności zastanawiał się nad tym czym są atrybuty jakości przekazów medialnych? Snuł rozważania na temat odmiennej terminologii, podając liczne przykłady – synonimy dziennikarstwa jakościowego, dziennikarstwa wartości, dziennikarstwa rzetelnego, etycznego i itp. Licznych porównań dokonał na podstawie dostępnej polskojęzycznej i obcojęzycznej literatury przedmiotu. Krytyczna analiza piśmiennictwa świadczy o pogłębionym zrozumieniu problematyki przez Habilitanta. W tej partii monografii również uzasadnił swoje poczynania badawcze. Pisał „obecna część książki skoncentrowana jest przede wszystkim na inwentaryzacji metod oceny jakości treści internetowych i dziennikarskich, czyniąc jednocześnie odwołanie do obszernej literatury przedmiotu, która dziennikarstwo jakościowe traktuje z wielu perspektyw i na wiele różnych sposobów” (Raś 2024, s. 274). Chcąc usystematyzować „temat”, „ustalić zestaw kryteriów jakości treści” oraz określić „luki badawcze”, konstatuje, że „niewielu badaczy – w skali międzynarodowej – zajmuje się metodologią oceny jakości tekstów internetowych czy prasowych” (Raś 2024, s. 274).

Na dalszych stronach opracowania zaprezentowano nowatorski sposób pomiaru TULIP, ograniczony do samego produktu dziennikarskiego, gdyż nie uwzględnia on profesjonalizmu dziennikarzy (tamże, s. 297). Celem zastosowania tej metody w obecnych badaniach było wykrycie w analizowanych tekstach „krytycznych problemów” wpływających na jakość przekazu prasowego. Oceniający zostali poproszeni o zaznaczenie w korpusie wszystkich „luk jakościowych”, które następnie zostały przyporządkowane do kategorii klasyfikujących według wspomnianych już 16. kryteriów jakości informacji. Począwszy od podrozdziału 8.2 pt. *Opisowa (kwalitonomiczna) ocena jakości* Autor ponownie wykazuje się dojrzałością i obiektywizmem w ocenie historycznych i współczesnych przekazów prasowych na temat ołtarza Wita Stwosza. Piętnuje prasowe wypowiedzi niekompletne, stroniczne, ulegające stereotypowym opisom np. Niemca czy też przekazy niewiarygodne, bo podległe cenzurze po 1945 roku, podając trafne i liczne przykłady.

Ukazuje przy tym sposób wartościowania wypowiedzi prasowych według przedstawionych wcześniej konkretnych kryteriów jakości. Dla lepszego zrozumienia zagadnień przez czytelnika konstruuje zobrazowania w postaci przejrzystych tabel (np. tabela 8.1 na s. 305) i uzupełniających tekst fotografii (np. na s. 307). Ta część pracy świadczy o przemyśleniach i dogłębnej analizie problemów badawczych oraz dobrej znajomości opisywanego obiektu sztuki. Wnioskuje, że: „Materiały cechuje cykliczne uznanie dla wartości kulturowej, którą zabytek symbolizuje dla miasta i państwa” (Raś 2024, s. 307). W podrozdziale 8.3 zaprezentowano wielokryterialny model oceny jakości artykułów prasowych, bazujący na czterech wymiarach: użyteczności (ang. usability), językowym (ang. linguistic), informacyjnym (ang. informational) oraz upublicznienia (ang. publicity) – TULIP. Omawia jego etapy, a w tabeli 8.2 przedstawia jego model oceny jakości (s. 314-316). Zawartość tabeli może być niezwykle przydatna do prowadzenia zajęć dydaktycznych ze studentami w ramach przedmiotu dziennikarskie źródła informacji. Ponadto w książce przyjęto taktykę, polegającą na ocenie dużej liczby materiałów przez dwóch wysoko wykwalifikowanych i celowo dobranych ekspertów.

W pracy dokonano fachowego przeglądu piśmiennictwa w polskich i międzynarodowych bazach czasopism naukowych. Znalazły się tu zarówno źródła polskiej, jak też międzynarodowej literatury przedmiotu – działa medioznawcze, historyczne dotyczące ołtarza mariackiego oraz piśmiennictwa o ocenie jakości informacji. Na aparat naukowy opracowania składa się oprócz licznych przypisów fachowo sporządzona bibliografia – kilkaset pozycji (z podziałem na Literatura naukowa, Publikacje i słowniki internetowe, Dzieła

literackie i filmowe, Publikacje prasowe, Ustawy i akty prawne), które nie budzą żadnych zastrzeżeń.

Końcowa część książki w formie Aneksu zawiera indeks osób–bohaterów, indeks kryteriów oceny jakości, tabele zawierające szczegółowe wyniki przeglądu literatury w zakresie kryteriów oceny jakości informacji oraz tabele obejmujące pełne wyniki statystycznej walidacji narzędzia TULIP. Na samym końcu monografii umieszczono *Leksykon metodologiczny*, stanowiący poszerzenie opisu metodyki badań prezentowanych w ramach studium.

W opracowaniu zauważono drobne błędy, które można poprawić w kolejnej edycji:

- s. 18 Sappok ... podążał nadal za tą ideę – powinno być ideą
- s. 29 jest Stalina lepiej Józefa Stalina, gdyż nazwisko pojawia się w książce po raz pierwszy
- s. 31 pierwsze zdanie w ostatnim akapicie jest niezrozumiałe
- s. 48 powtórzenia słowa w ostatnich dwóch zdaniach „zaznaczono” i „zaznaczyć”
- s. 59 proponuję dodać do nazwiska Drąg imię
- s. 69 wymagany jest przypis przy pierwszym cytacie Jenkinsa nawet jeśli się powtarza
- s. 115 na końcu strony sformułowanie „Fakty są takie...” lepiej zastąpić „Fakty są następujące...”
- s. 116 od połowy strony występują powtórzenia słowa „również” w następujących po sobie zdaniach
- s. 122 przedostatnie zdanie jest „nastawa był” a powinno być „była”
- s. 143 w nawiasie nazwisko powinno być z dużej litery
- s. 160 na początku powinno być (Grzywacz 2017)
- s. 278 dodałabym imię Maria do Nowina-Konopka
- s. 279 nazwisko powinno być odmienione na Konopkę
- s. 291 „prawdziwość” powinno być w tabeli

Zważywszy na fakt braku badań w zakresie próby zastosowania najnowszych technologii AI w procesach ewaluacji jakości przekazów medialnych należałoby w przyszłości pójść w kierunku zastosowania TULIP w połączeniu ze sztuczną inteligencją. Opracowane narzędzie może dzięki temu przynieść korzyści w ocenie i badaniach medioznawczych na szerszą i międzynarodową skalę. Praca świadczy o ogromnym nakładzie pracy badawczej, a przedstawione w niej wyniki są znaczące dla dyscypliny nauki o komunikacji społecznej i mediach. Znajdujemy w niej szerokie ujęcie historyczne i medioznawcze. Monografia posiada wymiar teoretyczno-praktyczny i przydatna będzie współczesnym dziennikarzom, doktorantom w dyscyplinie nauki o komunikacji społecznej i mediach oraz przyszłym badaczom prasy. Metoda TULIP niewątpliwie przyda się w badaniach jakościowych dotyczących problematyki historycznej, społeczno-kulturowej oraz artystycznej.

Konkludując analiza krakowskich źródeł prasowych dotyczących unikalnego świadectwa kultury Krakowa oraz „jednego z najbardziej rozpoznawalnych obiektów kulturowego dziedzictwa Europy” (Raś 2024, s. 367) – dzieła Wita Stwosza wnosi istotny wkład w rozwój dyscypliny nauki o komunikacji społecznej i mediach. Rzetelnie przygotowana pod względem naukowym i edytorskim książka stanowi opracowanie o charakterze interdyscyplinarnym. Autor z pasją badacza, prasoznawcy i zarazem opiekuna sztuki poprzez zastosowanie najnowszych technik wyszukiwania źródeł informacji w Internecie oraz własnej metody TULIP umiejętnie połączył przeszłość z teraźniejszością. Docenić należy żmudną i czasochłonną kwerendę, którą przeprowadzono na rozproszonych zasobach wydawnictw, bibliotek i archiwów elektronicznych. Dysertacja przyda się nie tylko medioznawcom czy studentom dziennikarstwa ale także historykom sztuki i wszystkim zainteresowanym dziedzictwem polskiej kultury. Opracowanie ma charakter nowatorski i oryginalny.

Na podstawie dostarczonej mi dokumentacji na podstawie art. 221 ust 10 z dnia 20 lipca 2018 r. Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce (Dz. U. z 2021 r. poz. 478 zm.) wnoszę do Komisji habilitacyjnej o dopuszczenie ks. dr. Dariusza Rasia do dalszych etapów postępowania habilitacyjnego.

Evelina Kristanova